

Mən bu zamana sığmazam

Zirvəyə doğru: İlyas - ilahi qüvvə, köməyə gələn

(əvvəlki qəzetin
ötən saylarında)

Hadisə belə olmuşdu: Rayon prokurorlarından biri ot tayasına od düşdüyü üçün kolxoz sədrinin barəsində cinayət işi başlayıb, həmin şəxsin məhkum olunmasına nail olmuşdu. İlyas müəllim bu cür yanaşma tərzinin yersiz olduğunu, bununla da, adi bir səhlənkarlığa görə təkcə kolxoz sədrinə deyil, həm də onun övladlarına zərbə vurulduğunu bildirmişdi. Çünki o dövrün kadr siyasəti ənənəsinə görə, valideyni, yaxın qohumu məhkum olmuş istənilən şəxsin karyerası bitir, onun rəhbər vəzifələrə təyin edilməsi, bəzən hətta kiçik dövlət işində çalışması mümkünsüz hala gəlirdi. Deyəri, deyək ki, 30-40 manat olan bir ot tayası üçün təkcə kolxoz sədrinin deyil, həm də onun övladlarının gələcəyinin ləkələnməsi İlyas müəllimi ciddi narahat etmişdi.

Praktiki işdə belə bir qayda var idi ki, prokuror adətən yüksək cəza istəyir, məhkəmə "humanistik" göstərərək qismən yüngül cəza təyin edirdi. Məhkəmələrin prokurorun tələbindən yüksək cəza verməsi təcrübəsi yox idi. Prokurorlar bir qayda olaraq cəzanın yüngüllüyündən protest verirdilər. İlyas müəllim bu təsəvvürləri də alt-üst etdi.

Məsələn: Qaradağ Rayon Məhkəməsinin hökmü ilə vətəndaş CM-nin 214-1 maddəsilə (qanunsuz tikinti materialları əldə etmə) üç il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi. İlyas müəllim cəzanın ağırlığından Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinə protest verdi. Ali Məhkəmənin rəyasət heyəti və daha sonra Plenumu "prinsipiallıq" göstərərək protesti təmin etmədi. Həmin dövrün qaydalarına uyğun olaraq İlyas müəllim SSRİ Baş Prokurorluğuna təqdimat göndərdi. SSRİ Baş Prokurorunun SSRİ Ali məhkəməsinə verdiyi protest əsasında vətəndaşın cəzası şərti hesab edildi və həbsdən azad edildi. Qanunun aliliyinin pozulması nəticəsində həmin şəxs bir il məhsul həyatı yaşamalı olmuşdu.

Ümumiyyətlə, İlyas müəllim praktiki işdə də elmi yaşayışın tərəfdarı idi. Xatirimdədir, bir cinayət işinin istintaqı ilə əlaqədar Masallı rayon prokuroru Əzizağa Həsənovu və mənə qəbul etmişdi. İlyas müəllim söhbətə Əzizağaya yüngülvari iradla başladı:

- O qadına həm ağır cəza vermisiniz, həm də əməlini düzgün tövsiif etməisiniz. Əməlin düzgün tövsiif edilməməsi və cəzanın ağırlığından protest vermişəm.

Biz hər ikimiz təəccüblə İlyas müəllimə baxdıq.

Həmin cinayət işinin qısa məzmunu:

Masallının kəndlərindən birində yaşayan Nənəxanım adlı qadın cindarlıq edərək, müxtəlif üsullarla camaatı aldadıb külli miqdarda pul əldə etmişdi. Qadın haqqında CM-nin 147-ci maddəsinin 3-cü hissəsi ilə (dələduzluq) cinayət işi başlanmış, ona həmin maddə ilə ittiham elan olunmaqla, iş məhkəməyə göndərilmişdi. İşin məhkəmə araşdırmasında dövlət ittihamını Əzizağa Həsənov özü müdafiə etmişdi. Məhkəmənin gedişi televiziyanın "İnsan və qanun" verilişi ilə bütün respublikaya yayılmış, hətta tamaşaçıların xahişi ilə təkrar göstərilmişdi. Məhkəmənin hökmü ilə Nənəxanım 8 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi.

Bizim baxışlarımızdakı sual işarələrini görəndə İlyas müəllim məsələyə bir az da aydınlıq gətirdi:

- Keyfiyyətli iş aparmısınız. Məhkəmədəki çıxışın da yaxşı idi. Lakin

qadının əməli CM-nin 147-ci maddəsi ilə deyil, 142-1 maddəsi ilə (dini xurafatdan tamah məqsədi ilə istifadə etmə) tövsiif edilməlidir. Xüsusi norma həmişə ümumi normanı üstələyir. Ona görə də protest vermişəm.

Bir neçə aydan sonra Ali Məhkəmə protestə baxaraq təmin etdi və qadın azadlığa çıxdı.

Nəzəri biliklərin təcrübədə düzgün tətbiqinə dair rayonların birində baş vermiş hadisəni nəql etmək istəyirəm:

Kişi üçtəkərli motoskletlə arvadı ilə qonşu kənddən evlərinə gəlir. Həyətdə motoskletdən düşərkən, arvadının tərpenmədiyini görür. Məlum olur ki, qadının kəlağayısının ucu kardana ilisdiyindən o, boğulub ölüb.

Avto-texniki ekspertizanın rəyinə əsasən sürücü təqsirli bilinirdi, ona görə ki, motoskletdə sərnəşin başına kaska qoymalı idi. Meyit daxili müayinə olunmadığına görə, işin istintaqını tamamlamaq mümkün olmamış, bu səbəbdən də CM-nin 208 m. 2-ci hissəsi ilə başlanmış cinayət işinin icraatı dayandırılmışdı. Müstəntiq həmin iş üzrə meyidin ekskumasiyası (meyidi qəbirdən çıxarma) barədə qərar qəbul etmişdi. Üç-dörd aydan bir milis işçiləri kəndə gəlib meyidi çıxartmaq istəsələr də, mərhumun ailə üzvləri və qohumları imkan vermişdilər. Həmin sürücü İlyas müəllimə şikayət edir. İşlə tanış olan İlyas müəllim "Sürücünün hərəkəti ilə baş vermiş hadisə arasında cinayətkarcasına səbəbli əlaqə olmaması" motivi ilə cinayət işinin icraatına xitam verilməsi barədə göstəriş verir.

Başqa bir misal:

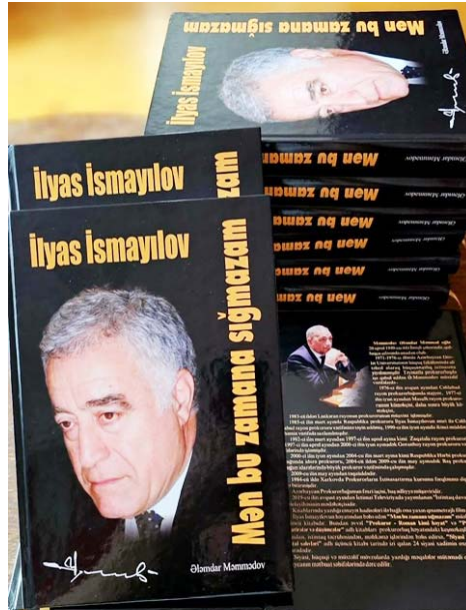
Neft Daşlarının fəhləsi həm də doğma kəndində, sovxozda manqa başçısı işləyirdi. Ayın 15 gününü Neft Daşlarında, digər 15 gününü isə sovxozda çalışırdı. Neft Daşlarında olduğu zaman sovxozdakı işini əmisi oğlu görür və sənədləşdirməni birgə aparırdılar. Hüquq-mühafizə orqanları həmin manqa başçısının fəaliyyətini yoxlayıb, guya 450 manat mənim-səmə tapmışdılar. Əmək hüquq münasibətlərinə aid olan hadisə ilə əlaqədar vətəndaş barəsində CM-nin 86-cı maddəsinin 2-ci hissəsi ilə (təkrar mənim-səmə) cinayət işi başlanmışdı. Məhkəmə cinayət işini əlavə istintaqa qaytarmışdı. Prokuror işi yenidən məhkəməyə verib hökm çıxartdı. İlyas müəllim o zaman Respublika prokurorunun müavini idi. Bu işdən xəbər tutan kimi hökmdən Ali Məhkəməyə pro-test verərək, işin əlavə istintaqa qaytarılmasına nail oldu. Nəhayət, prokuror hesabat göstəriciləri pozulmasın deyə, həm şəxsi 80 manat mənim-səmə ilə məhkəməyə verdi. İlyas müəllim Respublika prokuroru vəzifəsinə təyin olunanda ilk qərarlarından biri prokuroru işdən çıxartmaq oldu. Baxmayaraq ki, prokurorun güclü arxası vardı, amma İlyas müəllimin sərtliyi öz sözünü demişdi.

O, əsil Azərbaycan kişisi idi...

İlyas müəllimin beynəlmiləçilik ideyalarının ön plana çəkildiyi ittifaq dövlətində əsl Azərbaycan kişisi kimi milli mənəvi dəyərlərin daşıyıcısı olmasını, müvafiq olaraq hansı tədbirləri görməsini konkret misallarla oxucuların diqqətinə çatdıracağam:

Birlikdə işlədiyimiz uzun illər ərzində İlyas müəllimi bir dəfə qəzəbli

görmüşəm. Zəngilan rayonunda 17 yaşlı qız dayısının evindən külli miqdarda qızıl-ziynət əşyaları oğurlamışdı. Qızın barəsində cinayət işi başlanmış və prokuror onun haqqında həbs qətimkan tədbiri seçmişdi. İlyas müəllim həmin prokuroru işdən çıxartdı, ona görə ki, həbsxana həyatı yaşamış qızla gələcəkdə heç kim ailə həyatı qurmayacaqdı. Kollegiya iclasında məsələ müzakirə olunarkən, bu sərt görünüşlü insanın üzündəki can yanğınısını görüb, hiss etməmək mümkün deyildi. Rayonların birində çağırışa gəlməyən qız uşağını sahə müvəkkili, müstəntiqin qərarına əsasən, motosikletlə milis şöbəsinə gətirmiş-

di. İlyas müəllim həmin rayonun prokurorunu yerli adət-ənənə və milli mentalitetimizə hörmətsizlikdə, gənc qızın gələcək həyatına biganəlikdə təqsirləndirərək, xeyli məzəmmət etdi.

İlyas müəllimin qəzəbinə səbəb olan digər məsələ bir başqa rayonda istintaq olunan cinayət işi ilə bağlı idi. Rayon məktəbində təssərrüfat müdiri işləyən bir xanıma prokuror CM-nin 86-cı maddəsinin 3-cü hissəsi ilə (külli miqdarda talama) cinayət işi başlamışdı. Həmin xanım isə yetim bir qız idi. Himayəsində üç bacı-qardaşı vardı. İlyas müəllim kollegiya iclasında bu valideynsiz qıza ağır cəza vermək təşəbbüsündə olan prokuroru çox sərt şəkildə tənbeh elədi, ciddi arxası olmasına baxmayaraq, üstündən heç bir il belə keçməmiş onu işdən çıxartdı.

1985-ci ilin yay ayları idi. Ağstafa rayonunun sərhəd kəndində ermənilər qəbiristanlıqda ədəbsizlik etmişdilər. Kənd sakinləri erməniləri möhkəm döyüb əzişdirmişdi. Ermənistan SSR-nin prokuroru Suren Avanesov cinayət işi başlayaraq түrmə masını göndərmişdi. Hadisəni eşidən İlyas müəllim digər rəsmi şəxslərlə hadisə yerinə gələrək vəziyyətlə yerində tanış olmuş və qəbirlərə hörmətsizlik edən ermənilərin haqqında cinayət işi başlatmışdı. Kompromis variant kimi hər iki cinayət işinin istintaqının aparılması SSRİ Baş Prokuroru yanında mühüm işlər üzrə müstəntiqə tapşırıldı və bir müddətdən sonra cinayət işləri xitam olundu.

O, ədalətli və humanist birisi idi...

Bir çoxları onun ciddiliyindən və sərtliyindən də danışıq. Amma bu ciddilik və sərtliyin altında böyük ədalət hissi dayanırdı. İlyas İsmayilov ağır cinayətlərə, vəhşiliklərə qarşı aman-

sız, qəza nə-ticəsində törənən hadisələrə qarşı isə humanist idi.

Mənim iştirak etdiyim ilk kollegiya iclasında İlyas müəllimin nitqi hələ də qulağımdan getməyib. "Toplardan sərcələrə atəş açmayın!"- səhv etmərsə, Qorbaçovun bu sözlərini İlyas müəllim öz çıxışında o qədər gözəl şərh etmişdi ki, həmin nitq hüquq tarixinə düşə biləcək səviyyədə idi. İlyas müəllimin bizə tələbi, təxminən, belə idi: "Kimliyindən asılı olmayaraq, dövlətə, xalqa, millətə qarşı qudurganlıq edənlərin burnunu əzmək lazımdır! Yazıq insanlarla işiniz olmasın!"

İlyas müəllimin bu gün də aktual olan bu tələbi hüququn aliliyi prinsipinin təməlini təşkil edir. Ədalət - hər kəsə eyni gözələ baxmağı, vəzifəsindən asılı olmayaraq, həminin əməlinə qanunun tələbinə uyğun layiqli qiymət verməyi tələb edir. Cinayətin araşdırılması səthi olmamalı, icraçılardan çox, onları qanunsuzluğa sürükləyənlər cəzalanmalıdır.

Məhz bu anlayışın nəticəsidir ki, İlyas İsmayilovun prokurorluğu dövründə Azərbaycan hüquq sistemində materiallar üzrə cinayət işi başlanmasının rədd edilməsi, cinayət işlərinə xitam verilməsinin sayı da artmışdı. Halbuki o dövrlərə qədər, demək olar ki, bu hallar fəvqəladə hadisə sayılırdı. Rusiyada cinayət işlərinin xitam edilməsi iyirmi faiz keçdiyi halda, bizdə buna yol verilmirdi.

10 min, 20 min rüşvət alanlar "Rüşvətخورluğa mübarizə" pərdəsi altında 10 manat, 20 manat rüşvət alanları həbs edib, məhkum edirdilər. Kiçik məbləğlərə görə insanlar istintaqa cəlb olunur, gülcün məhkəmə prosesləri keçirilir, təəccüb doğuran qərarlar qəbul edilirdi.

Astara rayonunda tərəvəz tedarükçüsü işləyən bir vətəndaş 14 min manat mənim-səməyə görə Ali Məhkəmənin hökmü ilə CM-nin 88-1 maddəsi ilə (xüsusilə külli miqdarda talama) təqsirli bilinərək 10 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi. Tədarükçünün şikayətləri əsasında Ali Məhkəmənin Plenumu cinayət işini araşdırarkən şəxsin 14 min deyil, 4 min manat mənim-sədiyini müəyyən edərək, onun əməlini CM-nin 86-cı maddəsinin 3-cü hissəsinə (külli miqdarda talama) tövsiif edir, lakin cəzasını dəyişdirmədən gücündə saxlayır. Vətəndaş Qurultaya ünvanladığı şikayətində ittiham olunduğu cinayət əməlinin daha yüngül maddə ilə əvəz olunmasına görə təşəkkürünü bildir-məklə yanaşı, haqlı olaraq cəzasının dəyişdirilməməsinin məntiqə uyğun olmadığını dilə gətirirdi.

Və yaxud başqa bir misal:

Sosializm cəmiyyətinin təbiətindən irəliləyən rəzil qanunlardan biri də, CM-nin 154-cü maddəsində (alıcıları və sifarişçiləri aldatma) nəzərdə tutulan cinayət əməli idi. Ən xırda məbləğə görə, cinayətkarlıqla mübarizə adı altında insanlar məhkum edilirdi, incidilirdilər. İlyas İsmayilov dövrünə qədər baş tutan belə işlərdən birini oxucuların müzakirəsinə verirəm:

Masallı şəhərində ikimərtəbəli mehmanxananın 1-ci mərtəbəsində 12 uşaq atası, Səfər adlı bərbər işləyirdi. Səfər kişi sakit təbiətli, yazıq görünüşlü, işinin ustası olan bir adam idi. Rayonun bütün böyüklərinin saça-saqqalına o qulluq edirdi. Bəzən evlərə də aparırdılar onu. Yeganə eybi, çox danışması idi.

Böyüklərdən kimin qəzəbinə düşər olduğunu deyə bilmərəm, bir gün xəbər yayıldı ki, SƏDM əməkdaşları dəlil Səfərin təsərrüfatını yoxlayırlar.

(ardı var)